

СЕКЦІЯ 5

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ОСНОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИINSTITUTIONAL BASIS OF PUBLIC GOVERNANCE
OF UKRAINIAN ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті досліджено інституціональний базис державного управління економічним розвитком України. Наголошено про необхідність розбудови інституціонального механізму державного управління економічним розвитком, що включає сучасні зміни в системі соціально-економічних відносин. Проведено дослідження стосовно розмежування дефініцій «інститут», «інституція», «інституційний», «інституціональний», «інституціоналізація», «інституювання» та встановлено взаємозв'язок між ними. Виокремлено інституціональні чинники забезпечення ефективності процесу економічного розвитку. З'ясовано, що основними компонентами інституту є: формалізована організаційна структура (утворення, організації, установи, об'єднання людей); нормативна система (формальні та неформальні правила поведінки, нормативно-правові акти тощо). Представлено етапність побудови інституціонального механізму державного управління розвитком економіки. Запропоновано інституціональний механізм державного управління у сфері формування й реалізації політики економічного розвитку розглядати у вигляді системи, що включає певні складники: організаційно-функціональні компоненти; нормативно-правові компоненти; компоненти партнерської взаємодії. Наголошено, що під структурою інституціоналізації економічної сфери розуміють систему взаємопов'язаних інституцій, які дають змогу створити сприятливе економічне середовище у вигляді норм права за допомогою економіко-правової регуляційної діяльності реальних суб'єктів влади. Визначено підхід до розробки інституціонального механізму державного управління розвитком економіки. Запропоновано розглядати інституціональний механізм державного управління у сфері формування й реалізації політики економічного розвитку становить систему та включає такі складники: організаційно-функціональні компоненти; нормативно-правові компоненти; компоненти партнерської взаємодії. Встановлено, що методологічною основою такого механізму є розробка системи технологій розв'язання актуальних проблем, що слугують реалізації цілей державного управління економічним розвитком.

Ключові слова: інститут, інституція, інституційний, інституціональний, інституціоналізація, інституювання, державне управління, економіка, розвиток.

The institutional basis of state management of economic development of Ukraine is investigated in the article. The need to build an institutional mechanism of state management of economic development, which includes modern changes in the system of socio-economic relations, is emphasized in the article. A study was conducted on the distinction between the definitions of "institute", "institution", "institutional", "institutionalization" and the relationship between them. The institutional factors of ensuring the efficiency of the economic development process are singled out. It was found that the main components of the institute are: formalized organizational structure (education, organizations, institutions, associations of people); regulatory system (formal and informal rules of conduct, regulations, etc.). The stages of construction of the institutional mechanism of state management of economic development are presented. It is proposed to consider the institutional mechanism of public administration in the field of formation and implementation of economic development policy in the form of a system that includes certain components: organizational and functional components; regulatory components; components of partnership. It is emphasized that the structure of institutionalization of the economic sphere is understood as a system of interconnected institutions that allow creating a favorable economic environment in the form of legal norms through economic and legal regulatory activities of real subjects of power. The approach to the development of the institutional mechanism of state management of economic development is determined. It is proposed to consider the institutional mechanism of public administration in the field of formation and implementation of economic development policy is a system and includes the following components: organizational and functional components; regulatory components; components of partnership. It is established that the methodological basis of such a mechanism is the development of a system of technologies for solving pressing problems that serve the implementation of the objectives of public management of economic development.

Key words: institute, institution, institutional, institutionalization, public administration, economy, development.

УДК 351:334

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020-16-21>

Моїсеєнко О.М.

викладач кафедри економіки та менеджменту

Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»

Актуальність. Практичний досвід реформацийних процесів та децентралізації влади засвідчує початок економічного зростання в Україні, що дає змогу стверджувати про зародження інституціоналізації вітчизняної моделі

демократії та поступового переходу до публічного управління. Формується нова система взаємодії між органами влади, громадянським суспільством та бізнесовими структурами, що вимагає переосмислення та оновлення бази су

подаьшої діяльності в усіх сферах соціально-економічних відносин згідно з трансформаційними перетвореннями в державі. Тому, дослідження шляхів економічного розвитку України вимагає уваги дослідників не лише в економічній сфері, а й у галузі державного управління.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Існуючи основним носієм знань та втіленням їх у життя, державне управління пронизує всі сфери суспільного буття. Сьогодні в Україні триває процес реформування, з'являються нові інститути й інституції, відбувається поступовий перехід до публічного управління. На шляху інтеграції до ЄС для України взаємодія між органами влади, громадянським суспільством та бізнес-структурами є однією з головних умов здійснення ефективного державного управління. Державне управління в такому фокусі передбачає проведення ефективного реформування з одного боку та забезпечення балансу інтересів між громадянським суспільством, державою, бізнесом для подальшого економічного розвитку з іншого. Однак, сучасні інституціональні фактори як базис подальшого соціально-економічного розвитку України вивчені поки недостатньо. Тож, з огляду на зазначене, постає необхідність формування інституціональної основи державного управління економічним розвитком України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Увага до пошуку шляхів підвищення ефективності державного управління економічним розвитком України приділялась у роботах Л. Тимошенко, О. Качного, А. Гнатенко, Л. Громоздової, В. Єліневського та інших. Дослідники в галузі державного управління також присвячують свої роботи формуванню та реалізації дієвих механізмів державного управління соціально-економічним розвитком зокрема, Г. Атаманчук, Б. Данилишин, А. Мерзляк, О. Федорчак, В. Вакуленко, В. Куйбіда, О. Дацій, В. Ковальчук, О. Качний та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження наявних публікацій підтверджує зосередженість науковців на регіональних аспектах державного регулювання економічним розвитком, здебільшого в практичному розрізі майже не враховує змін у системі державного управління та децентралізації влади в Україні. Зазначене спонукає до розбудови інституціонального механізму державного управління економічним розвитком, що включає сучасні зміни в системі соціально-економічних відносин.

Мета даної статті полягає в дослідженні інституціонального базису державного управління економічним розвитком.

Виклад основного матеріалу. У наукових джерелах наявні різні підходи до визначення сутності «інституціоналізації» та продовжуються дискусії щодо тотожності з категорією «інституалізації». Ґрунтовне дослідження в напрямі проводить розмежування дефініцій «інститут», «інституція», «інституційний», «інституціональний» та пов'язаними з ними поняттями, на думку автора, проведено О. Федорчаком [1], який також виокремлює низку проблем у цьому питанні та пропонує дотримуватися думки про можливість ототожнення «інституційного» механізму державного управління з «інституціональним». Н. Матвійчук вважає, що одночасне існування двох термінів (інституційний та інституціональний) пов'язано з особливостями перекладу категорії «institutional» з англійської мови на українську, в результаті чого було отримано два поняття [2]. У цьому контексті колектив авторів науково-аналітичної доповіді «Інституціоналізація публічного управління в Україні» під інституціоналізацією розуміє «... процес утворення стабільних зразків соціальної взаємодії, базованої на формалізованих правилах, законах, звичаях і ритуалах; правове та організаційне закріплення сформованих у суспільстві форм поведінки, відносин; утворення нових інститутів (стійких комплексів формальних і неформальних норм, принципів, установок, що регулюють різні сфери людської діяльності – економічної, політичної, духовної і власне соціальної сфери)» [3]. А. Мерзляк вважає за доцільне розглядати в межах теорії державного управління «інститути» як правила поведінки (певні стандарти), а «інституції» – як певні соціальні організації (Верховна Рада, міністерство, організація тощо). О. Стрижак [4], думку якої підтримує автор, зауважує, що принципова відмінність категорій «інститут» і «інституція» полягає в тому, що інституція являє собою звичай, порядок, прийнятий у суспільстві, а інститут – звичай, порядок, закріплений у вигляді закону або установи та зазначає про дуальний характер цих термінів. Під інституціями економічної сфери науковці розуміють процес прийняття правових актів, що регламентують діяльність суб'єктів економічної сфери. Водночас закріплені в текстовому вигляді наміри є актом інституціоналізації [5].

Ю. Конюхов чітко не розділяє понять «інституційні» й «інституціональні» та визнає, «... що людина, в цілому, як соціальна істота виступає як людина інституційна («homo institutionalis»), народжується, живе і вмирає в царстві інститутів». Водночас чинники забезпечення ефективності процесу соціально-економічного

розвитку у даному аспекті поділяються на формальні й неформальні. Формальними в цьому випадку є: законодавча, судова і правова системи, система державного управління, освіти і науки, ринкова інфраструктура (кредитно-фінансові, страхові, некомерційні, ЗМІ, інвестиційні інститути і т.д.). До неформальних інституціональних факторів відносять культуру, норми поведінки економічних суб'єктів, систему економічних цінностей, ступінь довіри й чесності в суспільстві тощо. До сучасних інституціональних факторів економічного розвитку держави включають: побудову відповідальної держави; зниження інвестиційних та фінансово-господарських ризиків; рівня корупції та ін. До інституціональних факторів територіального розвитку відноситься: поява нових і зміна чинних законів для економічних агентів; стабільність чинних інститутів; неформальні норми тощо. Як ключові фактори економічного розвитку представники інституціонального напрямку, розглядають інвестиції не в основний капітал, а в наукові відкриття, винаходи, інновації. Інституціональна система, що сформована в Україні поки що не забезпечує належний економічний розвиток, у такому разі науковці та практики твердять про наявність «інституціональних пасток» (досліджуються науковцями також як «інституційні пастки»). Дане поняття характеризує стійкий характер негативних явищ (бартер, корупція, уникнення податків, процеси тіньової економіки тощо). До «інституціональних пасток» відносять також захопленість учених, фахівців, представники влади, населення країни певною односторонньою інституційною ідеєю [6].

Фахівці з державного управління сьогодні також приділяють належну увагу удосконаленню наявних механізмів забезпечення державного управління на різних рівнях та в різних сферах у контексті децентралізації влади. Так, О. Гацуля та Ф. Рагімов проводять комплексне дослідження організаційно-правового забезпечення державного управління та розглядають реальну можливість взаємодії механізмів управління й самоуправління й зазначають, що держава відіграє провідну роль у створенні концептуальних основ інституціональних механізмів реалізації регіональної політики, а також у реалізації місцевих проєктів і програм [7].

Оскільки основними компонентами інституту визнані: 1) формалізована організаційна структура (утворення, організації, установи, об'єднання людей); 2) нормативна система (формальні та неформальні правила поведінки, нормативно-правові акти тощо) можна вважати, що структура інституціонального

механізму державного управління складається з організаційних компонент і нормативних компонент. Суб'єктами такого механізму слід визнати як асоціацію індивідів, що орієнтовані на визнання встановлених (формально/неформально) обмежень, які визначають масштаби й напрямки, форми, засоби та методи здійснення взаємодій, так і форму організації частини такої асоціації, яка забезпечує включеність окремого індивіда чи групи індивідів у систему нормативних відносин. Зазначимо, що організація – це суб'єкт інституціонального механізму, що виконує певні функції: 1) виступає засобом узгодження та збалансування цілей різних акторів, інституалізації відносин (в рамках дослідження – економічних) між суб'єктами; 2) є джерелом наповнення та каналом передачі інституціональних змін на рівні інститутів; 3) є умовою просування інституціональних вимог в економічну діяльність; 4) представлена обміном ресурсами та формою розподілу обов'язків та відповідальності за отримані результати діяльності [8].

Практика доводить, що державний механізм управління економічним розвитком швидко застаріває та втрачає дієвість або стає таким, що не використовується повною мірою. Це зумовлює необхідність формування сучасного інституціонального механізму державного управління економічним розвитком. Етапність побудови інституціонального механізму державного управління розвитком економіки можна представити у вигляді рис. 1.

Запропонований підхід до розробки інституціонального механізму державного управління розвитком економіки слугує основою для побудови загальної схеми механізму. У такому випадку наявне стійке співвідношення категорій «правовий», «організаційний» та «інституційний» механізми державного управління. Деякі вчені виділяють інституційний, організаційний, правовий механізми як окремі механізми [9], інші ототожнюють ці механізми та під інституційним розуміють правове та організаційне забезпечення [10]. Деякі науковці чітко виділяють інституціональний механізм, інші змішують поняття інституційного механізму та інституціонального.

Отже, у рамках даного дослідження, інституціональний механізм державного управління у сфері формування й реалізації політики економічного розвитку становить систему та включає такі складники: організаційно-функціональні компоненти; нормативно-правові компоненти; компоненти партнерської взаємодії (рис. 2).

Методологічною основою такого механізму є розробка системи технологій розв'язання актуальних проблем, що слугують

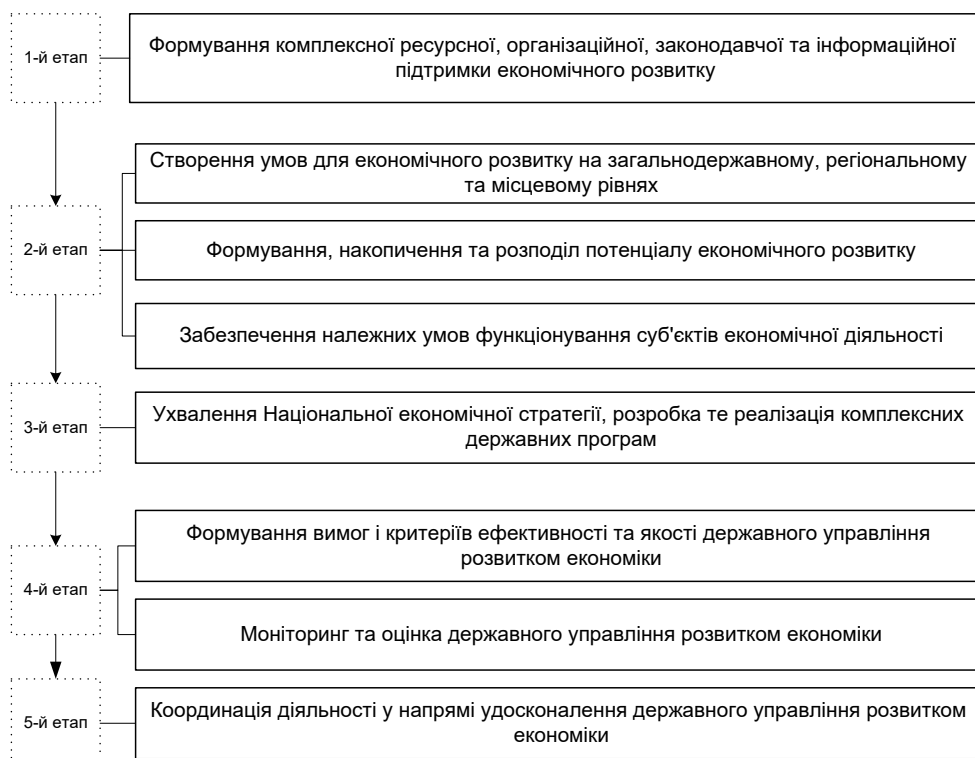

Рис. 1. Основні етапи розробки інституціонального механізму державного управління економічним розвитком

Побудовано автором

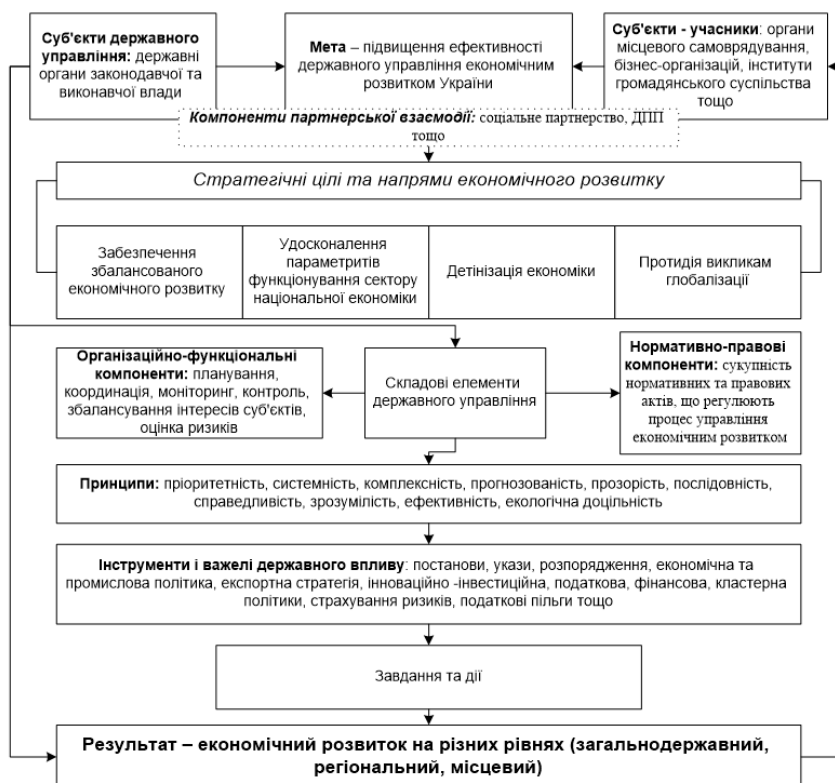

Рис. 2. Інституціональний механізм державного управління економічним розвитком

Побудовано автором

реалізації цілей державного управління економічним розвитком. Варто підкреслити й те, що під структурою інституціоналізації економічної сфери розуміють систему взаємопов'язаних інституцій, які дають змогу створити сприятливе економічне середовище у вигляді норм права за допомогою економіко-правової регуляційної діяльності реальних суб'єктів влади.

Висновки. Отже, інституціональний механізм державного управління економічною сферою реалізується в належній організації системи компетентних органів державного управління та являє собою складний багаторівневий процес, що об'єднується загальнофункціональною спрямованістю та характеризується специфічними особливостями. Тож, інституціональний базис розвитку економічної сфери має забезпечувати контрольованість та передбачуваність на всіх етапах процесу державного управління таким розвитком.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федорчак О. В. Інституційний механізм державного управління. *Ефективність державного управління*. 2017. № 1 (50). Ч.1. С. 53-63
2. Матвійчук Н. М. Концептуальні підходи до сутності інституційного механізму природокористування. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2015. № 11. С. 136-144.
3. Інституціоналізація публічного управління в Україні : наук.-аналіт. доп. / за заг. ред. М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ, 2019. 210 с.
4. Стрижак О. О. Поняття інституту: основні підходи до визначення суті та змісту. *Економіка та держава*. 2016. №8. С. 38-43
5. Дегтяр А. О. Інституціональний механізм державного управління соціальною сферою. Теорія та практика державного управління. 2013. Вип. 1. С. 221-229.
6. Конохов Ю. М. Інституціональний механізм реалізації регіональних економічних інтересів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 17. С. 42-47
7. Гацуля О., Рагімов Ф. Удосконалення організаційно-правового забезпечення державного управління на регіональному та галузевому рівнях у контексті процесів децентралізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 3. С. 101-112
8. Буканов Г.М. Інституційний механізм публічного управління у сфері екологічної політики: проблеми визначення. *Сучасні проблеми державного управління в умовах системних змін. Серія «Державне управління»*. Маріуполь : ДонДУУ, 2019. Т. XX. вип. 312. С. 114-124
9. Мельник М. О. Комплексний механізм державного управління у сфері соціального становлення та розвитку молоді в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 2 (54). С. 108–112.
10. Лахижа М. І. Проблеми інституційного забезпечення модернізації публічного управління в Україні. Реформування публічного управління: теорія практика міжнародний досвід: матер. Всеукр. Наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (31 жовтня 2014 р., м. Одеса). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2014. С. 43–44.